

97. Södra Kyrketorps sn, kyrkogården.

Litteratur: B 937, 945, L 1634. J. Peringskiöld, *Monumenta* 9, p. 70, bl. 38, 41; J. N. B. [von] Abrahamson, *Märkeligheder paa Runestene* (i: *Antiqvariske Annaler* 2, 1815), s. 111; J. G. Liljegren, *Runlära* (1832), s. 147; G. Brusewitz, *Westergötland* 1861, s. 70 (ATA, neg.); S. Gardell, *Gravmonument från Sveriges medeltid* 1 (1937, rev. 1945), nr 678.

Avbildningar: J. Leitz, laverad bläckteckning 1672 el. 1673 (i Peringskiölds *Monumenta*, p. 70, återgiven i Gardell a. a. 2, 1937, rev. 1946, s. 46); J. Hadorph och J. Leitz, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta*, bl. 38, och B 945) samt ytterligare ett (i *Monumenta*, bl. 41, och B 937).

Denna kistformiga gravsten med runinskrift är nu försvunnen.

Den äldsta bevarade bilden av stenen är en laverad bläckteckning av J. Leitz från början av 1670-talet. Teckningen bär tillsammans med avbildningar av två liljestenar överskriften »på Kiörktorps Kiörkegårdh». På denna teckning återgå troligen de två träsnitten B 937 och 945. Det ena träsnittet, B 937, har i Peringskiölds *Monumenta* påskriften »Höstena kyrkegård Gudhems härad» och bladet, på vilket träsnittet fästats, »Gudhems härad. Höstena Sochn». I *Bautil* har detta träsnitt (B 937) rubricerats »På Kyrkogården» och placerats tillsammans med B 936 (Vg 92) under överskriften »Högstena Sochn». På det andra träsnittet i *Monumenta*, B 945, står skrivet »Kyrketorps kyrkegård. Gudhems härad» och på bladet, där träsnittet klistrats upp, »Gudhems härad. Kyrketorp». I *Bautil* har detta träsnitt (B 945) endast lokalbestämningen »Kyrketorpa Sockn. På Kyrkogården». — J. G. Liljegren (L 1634) registrerar inskriften under rubriken »Kåkindes härad, Kyrketorps kyrkogård». Han redovisar som källa de båda bilderna i *Bautil*. — G. Brusewitz sökte stenen 1861 förgäves i Norra Kyrketorp (Kåkindes hd). — S. Gardell (*Gravmonument från Sveriges medeltid* 1, 1937, rev. 1945) hänför den till »Norra Kyrketorp (Kåkindes hd)»; i rättelserna, som finnas i den reviderade upplagan, står emellertid »Södra Kyrketorp»; dock ingen rättelse av häradsnamnet. — H. Jungner ger stenen hemorts rätt i Norra Kyrketorp.

Placeringen av Leitz' teckning i *Monumentas* topografiska ordningsföljd, mellan på ena sidan teckningar av kyrkor och gravstenar i Stenstorp och Brunnhem samt en skeppssättning i Brunnhem, på den andra teckningar av kyrkor och gravstenar i Segerstad, Håkantorps och Valtorps, samtliga belägna i Gudhems härad, gör det tydligt, att gravstenen (Vg 97) vid Leitz' granskning befunnit sig på Södra Kyrketorps kyrkogård i Gudhems härad. Liljegrens ortsuppgift är alltså missvisande.

Den gamla kyrkan i Södra Kyrketorp är riven. Den finnes avbildad av Leitz på samma blad i *Monumenta* som gravstenen. Socknen har sedan 1817 med Brunnhems och Stenstorps socknar gemensam kyrka i Stenstorp.

Stenen eftersöktes hösten 1957 förgäves på Södra Kyrketorps ödekyrkogård.

Uppgift om stenmaterialet saknas. Efter avbildningen uppskattat mått: längd 1,70 m., bredd 0,75 m. Stenens översida synes ha varit femfasad och prydd med ett kryckkors på mittfasen. Inskriften har varit anbragt på de fyra skråsidorna. Leitz' teckning ger den enda bevarade läsningen.

Inskrift:

bæroþer : læt : gæra : sten : þænnæ : aī : | : þærrhils : nu : biþær : han : þæs : batær : nostær :
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55
 þærrhils : gerora : son : ok sǫstur : son : bærröþors : BENEES
 60 65 70 75 80 85 90

Broðir læt gæra sten þenna at Þyrgils. Nu biðer hann læs (el. þess) Pater noster, Þyrgils Gervorarson(?) ok systurson Broðurs. Bene es.

»Broder lät göra denna sten åt Tyrgils. Nu beder han: läs Pater noster för (el. Nu beder han därom: Pater noster för) Tyrgils, Gervors son och Broders systerson. Du har det gott.»

Till läsningen: Bst i r. 23 är dubbelsidig n-bst; tecknet avser troligen æ. Om misstaget bör tillskrivas ristaren eller tecknaren är ovisst, liksom beträffande 24 aī, som borde ha varit at med t-bst till vänster om hst. En liknande æ-runa har Vg 143. 42 þ är sannolikt felläsning för l. Efter 91 s jämte sk följa sex bokstäver i majuskelskrift.

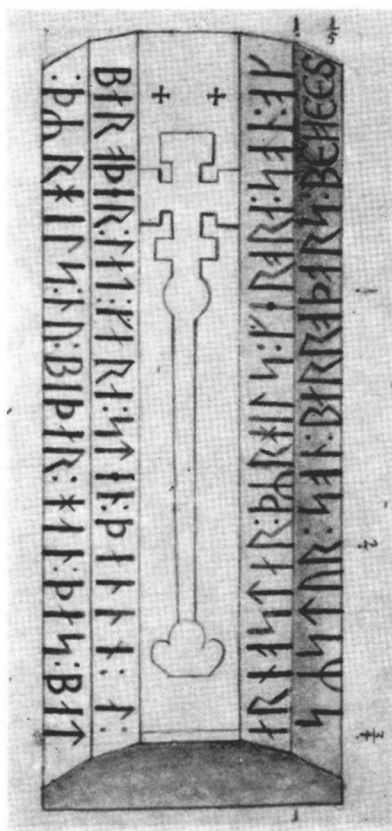

Fig. 147. Vg 97. S. Kyrketorps sn, kyrkogården. Efter teckning av Leitz.

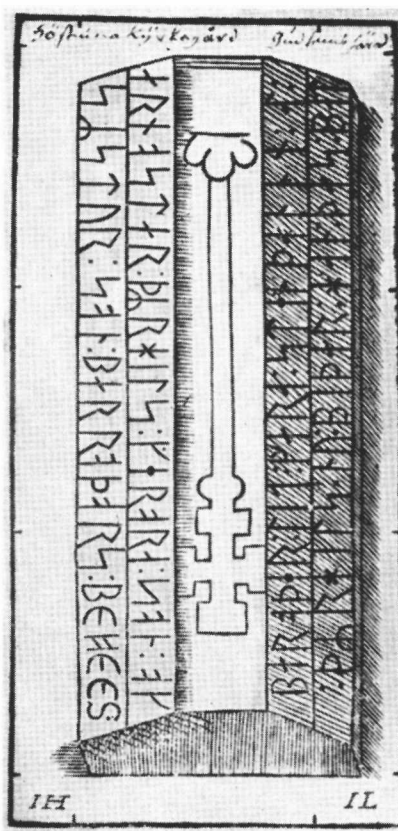

Fig. 148. Vg 97. S. Kyrketorps sn, kyrkogården. Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 937).

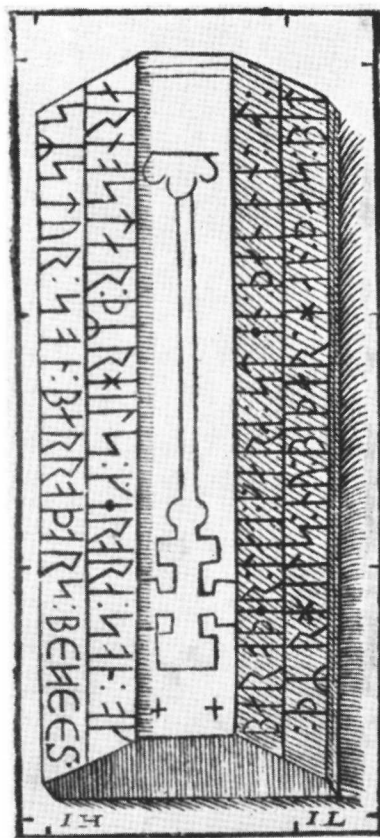

Fig. 149. Vg 97. S. Kyrketorps sn, kyrkogården. Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 945).

1–7 **bæroper** och 83–91 **bærropors** måste vara samma namn: *Broðir*, gen. *Broðurs*. På DR 370 har namnet ristats **burupa**, alltså även där med en svarabhaktivokal inskjuten i konsonantförbindelsen *br*. Det motsvarande appellativet visar i många runinskrifter liknande stavning (Sö 54, 61, 84, 227, 239, 341 m.fl.). Ett sådant ristningsfel, som icke behöver ha sin grund i talspråket utan i ristarens ljudanalys, förekommer förhållandevis ofta mellan uddljudande konsonant och *-r* (jfr E. Wessén, *Södermanlands runinskrifter*, s. LXXIII, § 73). Namnet *Broðir* är vanligt på östnordiskt område.

63–68 **gerora** är sannolikt gen.-formen av kvinnonamnet *Gervor*. Detta namn förekommer också på Vg 98.

Broder har sålunda låtit utföra gravstenen för sin systerson. Och han uppmanar envar, som läser inskriften, att bedja en bön för Tyrgils' själ. Huruvida Tyrgils' moder är identisk med den Gervor, som ombesörjt Vg 98, kan icke på språkliga grunder avgöras. Om emellertid så har varit fallet, måste man räkna med att Gervors man, de båda bröderna Ulvs(?) och Tyrgils' fader, har dött förhållandevis tidigt, och att Gervor såsom änka har låtit utföra gravvården över sin son Ulv(?) och tillika över Sigtrygg, en annan frände, måhända sin fader eller broder, mindre sannolikt sin man. Sedermera, kanske efter Gervors död, har så hennes bror med namnet Broder ägnat den andre systersonen Tyrgils gravstenen Vg 97, kanske i gengäld för Gervors omsorger om den döde Sigtrygg, som kan ha varit deras gemensamme släkting. Vg 97 skulle i sådant fall vara av något yngre datum än Vg 98.

Om den avslutande texten i majuskelskrift säger S. Gardell: »*benees* synes mig oförklarligt». Fil. dr Toni Schmid har emellertid muntligt meddelat sin uppfattning av **BENEES** som lat. *bene es* 'du har det gott', till vilket motsvarigheter finnas.

Kåkinds härad.

Kåkinds härad gränsar i N till Vadsbo härad, i V till Valle härad med Billingen som naturlig gräns, i S till Gudhems och Vartofta härad. I Ö når det fram till Vättern. Järnåldersbebyggelsen koncentrerar sig helt till området V om Lidan.

Häradet tillhörde under medeltiden Ökulls bo i Västergötlands nordöstra fjärding. Enligt stadgan om tingsböternas fördelning i ÄVgL utgjorde det vad folkmängden angår $\frac{1}{48}$ av landskapet.

Från Kåkinds härad äro 2 runinskrifter kända. Dessa härröra från följande 2 av häradets 16 socknar, N. Kyrketorp och Vårsås.

Båda inskrifterna ha varit anbragta på liggande gravstenar. En av dessa är förkommen: Vg 99. Den har vad inskriften angår varit oskadad. Av den andra (Vg 98) återstå två fragment, vilka förvaras i Skövde museum.

Den förkomna inskriften (Vg 99) är känd sedan 1600-talet genom J. Leitz' avbildning. Bilden är återgiven i *Bautil* (1750), och inskriften är registrerad i J. G. Liljegren, *Runurkunder* (1833). Den andra inskriften (Vg 98) påträffades i slutet av 1800-talet.

98. Norra Kyrketorps sn, Kyrketorps gård. Nu i Skövde museum.

Pl. 77.

Litteratur: Handlingar 1919 (N. Beckman-S. Welin) i VFA; Skaraborgsbygden 3 (1923), s. 426; K. E. Sahlström m.fl., Kåkinds härads fornminnen (1928), s. 69 f.; S. Gardell, Gravmonument från Sveriges medeltid I (1937, rev. 1945), nr 679.

Äldre avbildning: Sahlström a.a.

Av denna gravsten med runinskrift finnas två större fragment i behåll. De förvaras i Skövde museum.

Fragmenten påträffades av major Eric Ugglå vid mitten av 1890-talet i valvet till en landsvägsbro på Kyrketorps ägor, c:a 200 m. NV om Norra Kyrketorps kyrka. »Stenen placerades vid Kyrketorps gård, men blev efter en del år forslad till Sjötorp, varifrån den dock 1918 fördes till Skövde museum» (Sahlström).

Sandsten. Stenens ursprungliga bredd 0,66 m., längden är däremot okänd. De skilda fragmenten äro $0,66 \times 0,38$ m. respektive $0,56 \times 0,46$ m. Inskriften är anbragt utefter stenens långsidor innanför ett repstavsornament, som bildar bas för runorna. Ristningen är mycket tydlig och runorna säkra.

Inskrift:

gerfor : læt : gæ . . . ulf : sôn : sin : ok : siht - . . . u :

Gervor læt gæra ... Ulf(?), son sinn, ok Sigtrygg] ...

»Gervor lät göra ... Ulv, sin son, och Sigtrygg ...»

Till läsningen: I 12 u är nedre delen av hst bevarad i nedre kanten av en flagring. Efter 25 t ser man i brottet spår av en hst, som icke har haft bst t.v. om hst.